

Економіка

УДК 338:658.1

Сподіна Анастасія Олексіївна

студент

Київського національного університету технологій та дизайну

Spodina Anastasiia

Student of the

Kyiv National University of Technologies and Design

Тарасенко Ірина Олексіївна

доктор економічних наук, професор

Київський національний університет технологій та дизайну

Tarasenko Iryna

Doctor of Economic Sciences, Professor

Kyiv National University of Technologies and Design

**ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА
ФАКТОРИ ВПЛИВУ**

**ENTERPRISE'S FINANCIAL SUSTAINABILITY: ESSENCE AND
INFLUENCING FACTORS**

Анотація. На основі аналізу теоретичних напрацювань поглиблено розуміння сутності поняття «фінансова стійкість підприємства» як динамічної інтегральної характеристики, що характеризує спроможність підприємства як системи трансформувати ресурси та ризики, повноцінно виконувати свої функції. Це дало змогу визначити її специфіку в структурі механізму оцінювання та управління. Для підвищення якості управління сформовано систему факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства, з поділом на зовнішні (прямі та опосередковані) та внутрішні. Автором встановлено, що всі фактори необхідно розглядати у

комплексі як єдину систему, що дозволить підвищити ефективність процесів забезпечення фінансової стійкості підприємства в сучасному економічному середовищі.

Ключові слова: підприємство, фінансова стійкість, фінансовий стан, оцінювання, управління, фактори фінансової стійкості.

Summary. Based on the analysis of theoretical developments, understanding the essence of the concept "financial stability of the enterprise" is deepened. We propose to define it as a dynamic integral characteristic that characterizes the ability of an enterprise as a system to transform resources and risks and fully perform its functions. This allowed determining the specifics of the financial stability of the enterprise in the structure of the mechanism of evaluation and management. To improve the quality of management, a system of factors affecting the financial stability of the enterprise was formed, with a division into external (direct and indirect) and internal. The author has established that all factors should be considered in a complex as a unified system to improve the efficiency of processes for ensuring the financial stability of the enterprise in today's economic environment.

Key words: enterprise, financial stability, financial condition, assessment, management, factors of financial stability.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасне економічне середовище України знаходиться в кризовому стані, що стало наслідком передусім зовнішніх тригерів – повномасштабної військової агресії з боку РФ, що спричинила «... стрімке зниження економічної активності та падіння доходів населення, рекордне зростання дефіциту бюджету та критичну залежність економіки України від міжнародної допомоги» [9].

У цих умовах надважливого значення набуває формування ефективного механізму забезпечення фінансової стійкості на рівні окремого

підприємства (далі ФСП) як фундаменту забезпечення стійкості економічного сектора країни в цілому. Слід зазначити, що в його основі лежить відповідний аналітичний інструментарій, що формує необхідне інформаційне підґрунтя для формування управлінських заходів щодо підвищення рівня фінансової стійкості підприємства.

Забезпечення ФСП та її оцінювання вимагає чіткої формалізації цього поняття та систематизації факторів впливу, адже саме вони є тими об’єктами, на які за допомогою інструментарію оцінки, регулювання та контролю чинять вплив суб’єкти, відповідальні за підтримання фінансової стійкості на оптимальному для підприємства рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність поняття «фінансова стійкість підприємства» та фактори, що визначають її рівень, розглядаються в працях вітчизняних (О. Герєга [4; 5], Л. Докієнко [6], М. Заюкова [8], В. Лазоренко [12-13], Н. Мамонтова [15], І. Нагорна [18], В. Плиса та І. Приймак [20-22], Ю. Русіна та Ю. Полозук [23]) та закордонних (Е. П. Девіс, М. Р. Стоун [1], К. Дж. Кім, К. Лі, Х. Ан [2]) науковців.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є уточнення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства» та класифікація факторів, що впливають на її поточний та динамічний рівень, з метою формування об’єктного поля управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами дослідження встановлено, що до визначення поняття «ФСП» використовують декілька підходів, які в узагальненому вигляді представлено на рис. 1.

На основі проведеного аналізу наукових підходів [4; 11; 12; 16; 17; 23] зроблено висновок: по-перше, ФСП необхідно розглядати комплексно (як здатність, спроможність, стан та сукупність певних ознак), враховуючи її зв’язки із зовнішнім середовищем та інтересами груп економічного впливу;

по-друге, розгляд сутності ФСП доцільно здійснювати з позицій макро- та мікроекономічного підходів.

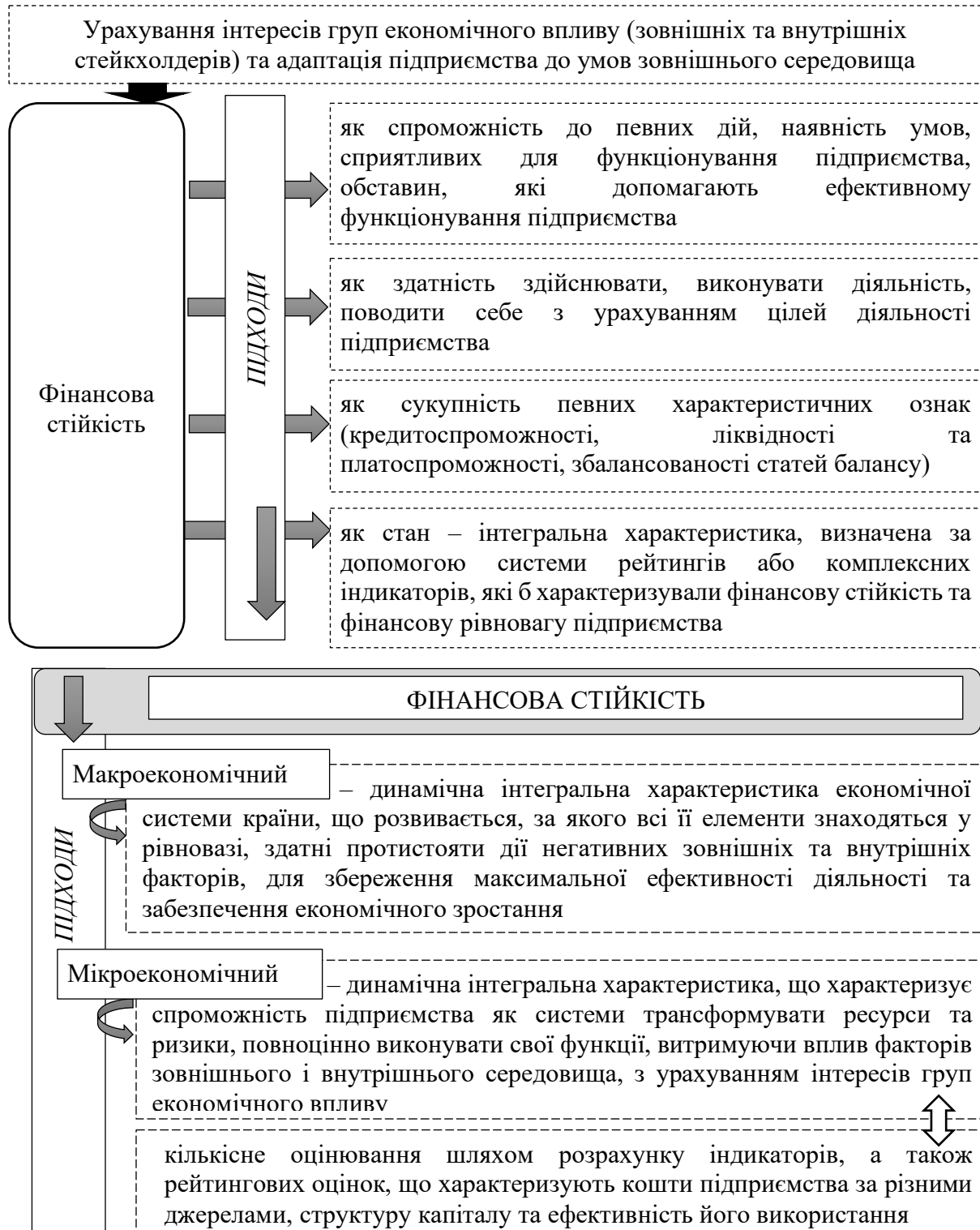

Рис. 1. Узагальнення підходів до визначення поняття «ФСП»

Джерело: складено авторами на основі [4; 11; 12; 16; 17; 23]

Макроекономічний підхід робить акцент на пов’язаності та синергетичному ефекті впливу окремих підприємств та зовнішнього середовища як на фінансову стійкість економічної системи, так і на фінансову стійкість окремого підприємства.

ФСП за мікроекономічним підходом розглядається як спроможність окремих підприємств підтримувати кредитоспроможність, платоспроможність та ліквідність на рівні, необхідному для безперервної діяльності та здатності генерувати прибуток, а критерієм оцінювання при цьому, як правило, виступають значення відповідних показників.

Базуючись на зазначеному, було встановлено, що, з одного боку, ФСП необхідно розглядати як об’єкт менеджменту, який необхідно оцінювати, регулювати та контролювати, з іншого боку, ФСП – це фундаментальний параметр функціонування підприємства, без якого неможливий його стабільний розвиток.

При цьому безперечним є твердження, що характеристики ФСП є цільовими індикаторами при формуванні стратегічних планів діяльності підприємства, зокрема при використанні в менеджменті системи збалансованих показників (Balanced Scorecard Concept – BSC).

При розгляді цього постулату доцільно погодитися з твердженням І. Приймак, що ФСП «... не можна розглядати як головну мету діяльності ділової одиниці, оскільки досягнення належного рівня ФСП буде пов’язане з відмовою від ризикових проєктів, нововведень та додаткового залучення позикових коштів, що, зрештою, може спричинити до занепаду цієї одиниці» [21].

Отже, враховуючи всю складність ФСП як об’єкта оцінювання та управління, дане поняття доцільно розглядати так, як представлено на рис. 2.

Рис. 2. Специфіка ФСП у структурі механізму оцінювання та управління

Джерело: складено авторами на основі [4; 11; 12; 16; 17; 23]

Основою формування поточного та перспективного рівня ФСП є фактори, що можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на її рівень, та визначають умови, в яких підприємство здійснює свою діяльність. Узагальнивши розробки з цієї тематики [7; 8; 23; 25] було обґрунтовано, що систематизоване вивчення факторів, які визначають ФСП, повинно здійснюватися на постійній основі, адже з розвитком соціоекономічних та технологічних процесів виникають нові фактори, можливості та загрози, що змінюють її рівень та потребують постійного моніторингу. За результатами проведеного дослідження встановлено, що структуризація факторів впливу на ФСП за місцем виникнення з поділом на зовнішні та внутрішні має важливе значення для обґрунтування системи управлінських впливів на фінансовий стан підприємства.

Важливість виокремлення зовнішніх факторів впливу на ФСП зумовлена необхідністю визначення меж регулювання та управління нею. Це є наслідком того, що при безпосередньому впливі саме зовнішнє середовище визначає систему умов та факторів, що впливають на підприємство, а також ті форми та результати його діяльності, що формуються у процесі реалізації відносин з клієнтами, контрагентами та кредиторами. Водночас виникнення, напрям та ступінь впливу, інтенсивність прояву зовнішніх факторів частково або повністю не залежить від діяльності окремого підприємства, оскільки вони є результатом впливу надсистеми вищого рівня. Вивчивши розробки науковців з цієї тематики, вважаємо, що зовнішні фактори ФСП слід додатково поділяти на фактори прямого та опосередкованого впливу.

Фактори опосередкованого впливу включають всі ті, що не мають безпосереднього й негайного впливу на ФСП, проте саме вони в довгостроковій перспективі можуть визначати її рівень, і обов'язково мають враховуватись при розробці планів та бізнес-стратегії підприємства, бути ідентифіковані та оцінені. При цьому в процесі їх дослідження доцільно спиратися на результати застосування прогностичного інструментарію. Слід підкреслити, що фактори цієї групи є складними, не входять до групи керованих та контрольованих, відповідно, в процесі управління ФСП мають бути сформовані відповідні адаптивні механізми, що дозволять нівелювати їх реальний та потенційний деструктивний вплив.

Фактори опосередкованого впливу згруповано з поділом на групи економічних, ринкових, фінансових, соціально-демографічних, політико-правових, технологічних та загальних, як це схематично зображено на рис. 3.

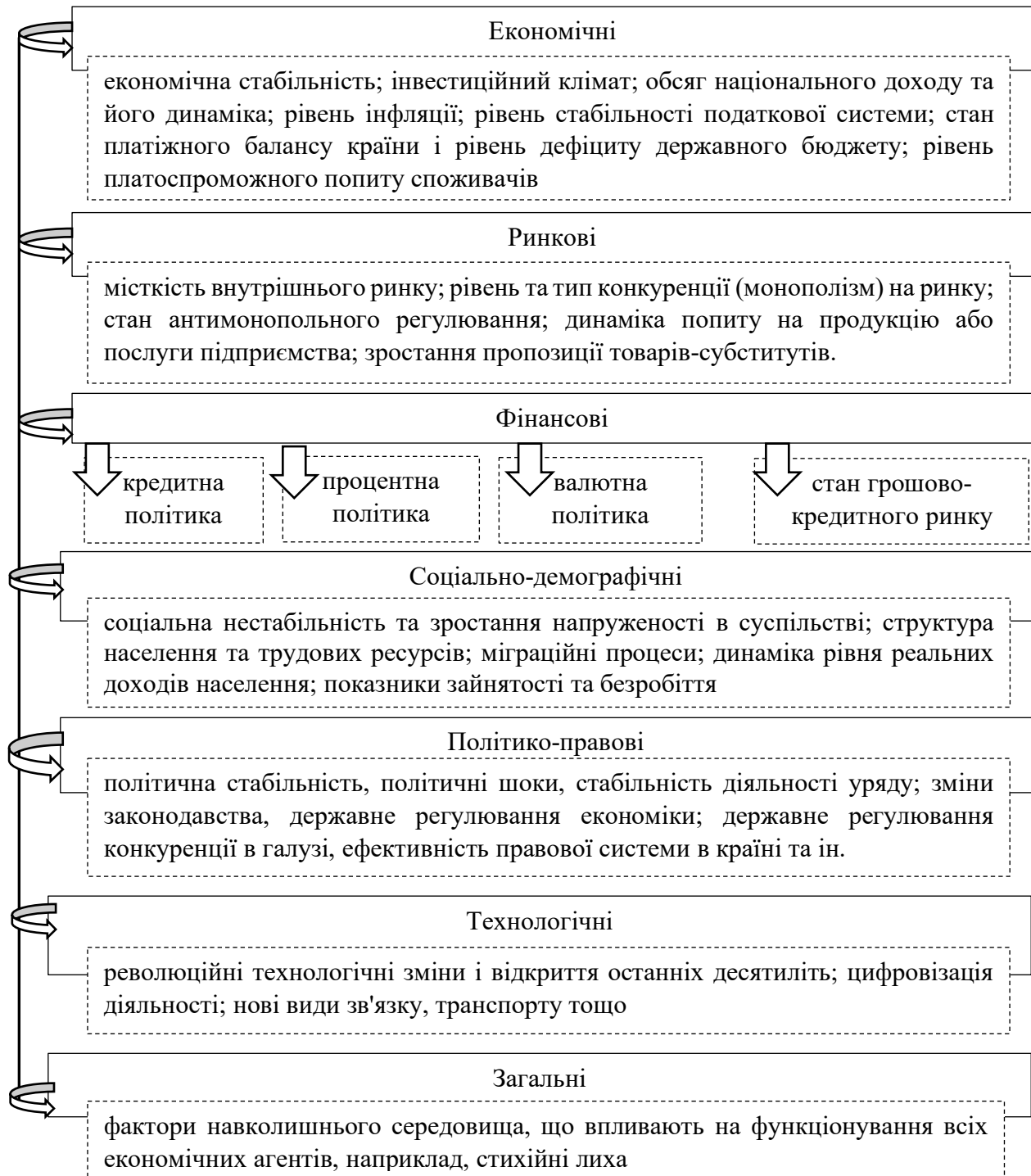

Рис. 3. Опосередковані фактори зовнішнього впливу на ФСП

Джерело: складено авторами на основі [7; 14; 25]

До групи зовнішніх факторів прямого впливу на ФСП (рис. 4) запропоновано включити економічні відносини підприємства з постачальниками, споживачами, конкурентами та державою в особі суб'єктів державного регулювання, оскільки саме вони безпосередньо

впливають на його діяльність та визначають конкурентоспроможність на ринку, фінансовий стан та фінансову стійкість.

Рис. 4. Зовнішні прями фактори впливу на ФСП

Джерело: складено авторами на основі [7; 14; 24-26]

На відміну від попередньої групи, зовнішні фактори прямого впливу мають частково керований та контрольований характер, що має бути враховано при виборі аналітичного інструментарію та формуванні механізмів регулювання та управління. Склад внутрішніх факторів впливу на ФСП науковцями також однозначно не сформований. Ми вважаємо, що

при їх систематизації доцільно базуватись на кількісних критеріальних ознаках ФСП та саме в розрізі них визначати внутрішні фактори впливу (табл. 1).

Таблиця 1

Внутрішні фактори впливу на ФСП

Група		Характеристика
Фінансові	Капітальні	- спроможність власників капіталізувати підприємство; здатність менеджерів генерувати прибуток, що спрямовується на поповнення капіталу; розмір статутного капіталу; реальна вартість наявних економічних ресурсів і капіталу в перспективі; формування різного виду резервів капіталу
	Якості ресурсів	- спроможність менеджменту позичати кошти з необхідними параметрами (строковість, вартість, види валют), незалежно від стану економіки країни в цілому та окремих сегментів фінансового ринку; оптимальна частка позикового капіталу
	Якості активів	- спроможність менеджменту ефективно формувати активи; ефективна структура активів
	Ліквідність	- спроможність менеджменту забезпечувати фінансову рівновагу та збалансованість вхідних і вихідних грошових потоків
	Рентабельність	- спроможність менеджменту забезпечувати ефективне управління доходами та витратами для формування планового рівня рентабельності; структура та динаміка доходів і витрат; реальні можливості компенсації витрат та доходів майбутніх періодів
	Рівень ризиків	- спроможність менеджменту забезпечувати ефективне управління ризиками, незалежно від впливу зовнішніх та внутрішніх факторів
Нефінансові	Організаційно-структурні	- адекватність структури виробництва, збуту, управління та контролю обраній стратегії розвитку та ринковій кон'юктурі; - корпоративна культура; - ділова репутація підприємства; - кваліфікованість персоналу та ефективність систем підвищення її рівня відповідно до змін зовнішнього середовища; - рівень інтелектуального капіталу підприємства
	Виробничо-технологічні	- забезпеченість інформаційно-аналітичної і технологічної підтримки управління; - рівень технічної оснащеності та технологічного розвитку; - рівень інвестиційно-інноваційної діяльності; - рівень енергоефективності виробництва; - рівень впровадження сучасних цифрових технологій.

Джерело: складено авторами на основі [4; 14; 24-26]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, фінансову стійкість підприємства визначено як динамічну інтегральну характеристику, що характеризує спроможність підприємства як системи трансформувати ресурси та ризики, повноцінно виконувати свої функції, що розглядається як об'єкт управлінського впливу та компонент цільової підсистеми менеджменту.

Узагальнення підходів науковців до класифікації факторів фінансової стійкості підприємства в сучасній економічній літературі дозволило їх структурувати на зовнішні (прямі та опосередковані) та внутрішні, та встановити, що їх необхідно розглядати у комплексі як єдину систему, що дозволить підвищити ефективність процесів забезпечення фінансової стійкості підприємства в сучасному економічному середовищі.

Література

1. Davis E. P., Stone M. R. Corporate financial structure and financial stability. *Journal of Financial Stability*. 2004. № 1(1). P.65-91.
2. Kim K. J., Lee K., Ahn H. Predicting corporate financial sustainability using novel business analytics. *Sustainability*. 2018. № 11(1). P.64.
3. Бугай В.З., Омельченко В.М. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства. *Держава та регіони*. 2008. № 1. С. 34-39.
4. Герега О. В. Сутність фінансово-економічної стійкості сучасних суб'єктів економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. № 794. С. 250-254.
5. Герега О. В. Управління потенціалом фінансово-економічної стійкості торговельних підприємств. Дис. канд. екон. наук : 08.00.04. Львів, 2021. 271 с.
6. Докієнко Л. М. Управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі : Автореф. дис... канд. екон. наук : 08.07.05. К., 2005. 21 с.

7. Єпіфанова І. Ю. Ієрархічна класифікація факторів впливу на систему управління фінансовою стійкістю промислового підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2021. № 1. С. 6-12.
8. Заюкова М.С. Теорія фінансової стійкості підприємства : монографія. Вінниця : Вид-во «Універсум», 2009. 155 с.
9. Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 року. Національний банк України. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku>
10. Іванов В. Л., Малов В. А. Забезпечення організаційно-економічної стійкості промислового підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємство*. 2010. № 22. С. 32-39.
11. Кремень В. М., Щепетков С. Я. Оцінювання фінансової стійкості підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 1 (115). С. 107-115.
12. Лазоренко В. В. Оцінка фінансового стану підприємства сфери послуг з використанням карт Кохонена. *Схід*. 2018. № 2 (154). С. 13-18.
13. Лазоренко В. В. Моделювання оцінки фінансової стійкості підприємства сфери послуг : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.11. Полтава, 2019. 202 с.
14. Левкович О. В., Калашнікова Ю. М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8776>.
15. Мамонтова Н. А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості) : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01. Київ, 2009. 17 с.
16. Марцин В. С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові фінансового стану підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2008. №7. С. 26-28.

17. Москалець К.М. Визначення поняття та функцій категорії «фінансова стійкість» як критерію ефективності фінансової діяльності підприємства. *Materialy Vi Miedzynarodowej naukowi-praktycznej konferenji «Nauka I wyksztaicenie bez granic – 2010»*. 2010. С. 81-88.
18. Нагорна І.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі: дис... канд. екон. наук : 08.00.09. Харків, 2019. 303 с.
19. Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для самост. вивч.дисц. К. : КНЕУ, 2002. 388 с.
20. Плиса В. Й., Приймак І. І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України : монографія. Львів : ННВК «АТБ». 2012. 144 с.
21. Приймак І. І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України. дис... канд. екон. наук : 08.00.03. Львів, 2007. 210 с.
22. Приймак І. І. Стратегічний аналіз фінансової стійкості підприємства. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2012. № 3. С. 55-68.
23. Русіна Ю. О., Полозук Ю. В. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства та фактори, що на неї впливають. *International scientific journal*. 2015. № 2. С. 91-94.
24. Ткаченко Є.Ю., Фатюха В.В., Яришко О.В. Фінансова стійкість підприємства: сутність та основи управління. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 56. С. 129-134.
25. Чепка В. В., Матяш О. К. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. *Економіка і суспільство*. 2017. № 12. С. 649-655.

References

1. Davis E. P., Stone M. R. Corporate financial structure and financial stability. *Journal of Financial Stability*. 2004. № 1(1). P. 65-91. [in English].
2. Kim K. J., Lee K., Ahn H. Predicting corporate financial sustainability using novel business analytics. *Sustainability*. 2018. № 11(1). P. 64. [in English].
3. Buhai V.Z., Omelchenko V.M. Analiz ta otsinka finansovoi stiikosti pidpriumstva. *Derzhava ta rehiony*. 2008. № 1. S. 34-39 [in Ukrainian].
4. Hereha O. V. Sutnist finansovo-ekonomichnoi stiikosti suchasnykh subiektiv ekonomiky. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. 2014. № 794. S. 250-254 [in Ukrainian].
5. Hereha O. V. Upravlinnia potentsialom finansovo-ekonomichnoi stiikosti torhovelykh pidpriumstv. Dys. kand. ekon. nauk : 08.00.04. Lviv, 2021. 271 s. [in Ukrainian].
6. Dokiienko L. M. Upravlinnia finansovoiu stiikistiu pidpriumstv torhivli : Avtoref. dys... kand. ekon. nauk : 08.07.05. K., 2005. 21 s. [in Ukrainian].
7. Iepifanova I. Yu. Hierarkhichna klasyfikatsiia faktoriv vplyvu na systemu upravlinnia finansovoiu stiikistiu promyslovoho pidpriumstva. *Innovation and Sustainability*. 2021. № 1. S 6-12. [in Ukrainian].
8. Zaiukova M. S. Teoriia finansovoi stiikosti pidpriumstva : monohrafiia. Vinnytsia : Vyd-vo «Universum», 2009. 155 s. [in Ukrainian].
9. Zvit pro finansovu stabilnist, cherven 2022 roku. (2022). Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku> [in Ukrainian].
10. Ivanov V. L., Malov V. A. Zabezpechennia orhanizatsiino-ekonomichnoi stiikosti promyslovoho pidpriumstva. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriumstvo*. 2010. № 22. S. 32-39. [in Ukrainian].
11. Kremen V. M., Shchepetkov S. Ya. Otsiniuvannia finansovoi stiikosti pidpriumstva. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2011. № 1 (115). S. 107-115. [in Ukrainian].

12. Lazorenko V. V. Otsinka finansovoho stanu pidpriemstva sfery posluh z vykorystanniam kart Kokhonena. *Skhid*. 2018. № 2 (154). S. 13-18. [in Ukrainian].
13. Lazorenko V. V. Modeliuvannia otsinky finansovoi stiikosti pidpriemstva sfery posluh : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.11. Poltava, 2019. 202 s. [in Ukrainian].
14. Levkovich O. V., Kalashnikova Yu. M. Finansova stiikist yak peredumova innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva. *Efektivna ekonomika*. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8776>. [in Ukrainian].
15. Mamontova N. A. Finansova stiikist aktsionermykh pidpriemstv i metody yii zabezpechennia (na prykladi pidpriemstv kharchovoi promyslovosti) : avtoref. dys... kand. ekon. nauk: 08.04.01. Kyiv, 2009. 17 s. [in Ukrainian].
16. Martsyn V. S. Nadiinist, platospromozhnist ta finansova stiikist – osnovni skladovi finansovoho stanu pidpriemstva. *Ekonomika. Finansy. Pravo*. 2008. № 7. S. 26-28. [in Ukrainian].
17. Moskalets K. M. Vyznachennia poniattia ta funktsii katehorii «finansova stiikist» yak kryteriiu efektyvnosti finansovoi diialnosti pidpriemstva. *Materialy Vi Mędzynarodowej naukowii-praktycznej konferenji «Nauka I wyksztaicenie bez granic – 2010»*. 2010. S. 81-88. [in Ukrainian].
18. Nahorna I. V. Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia finansovoiu stiikistiu pidpriemstv torhivli: dys... kand. ekon. nauk : 08.00.09. Kharkiv, 2019. 303 s. [in Ukrainian].
19. Pavlovska O. V., Prytuliak N. M., Nevmerzhytska N. Yu. Finansovy analiz: Navch.-metod. posibnyk dlia samost. vyvch.dysts. K. : KNEU, 2002. 388 s. [in Ukrainian].
20. Plysa V. Y., Pryimak I. I. Stratehiia zabezpechennia finansovoi stiikosti subiektiv hospodariuvannia v ekonomitsi Ukrainy : monohrafiia. Lviv : NNVK «ATB». 2012. 144 s. [in Ukrainian].

21. Pryimak I. I. Stratehiia zabezpechennia finansovoi stiikosti subiektiv hospodariuvannia v ekonomitsi Ukrainy. dys... kand. ekon. nauk : 08.00.03. Lviv, 2007. 210 s. [in Ukrainian].
22. Pryimak I. I. Stratehichniy analiz finansovoi stiikosti pidpriumstva. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriumstvamy mashynobudivnoi haluzi*. 2012. № 3. S. 55-68. [in Ukrainian].
23. Rusina Yu. O., Polozuk Yu. V. Ekonomichna sutnist finansovoi stiikosti pidpriumstva ta faktory, shcho na nei vplyvaiut. *International scientific journal*. 2015. № 2. S. 91-94. [in Ukrainian].
24. Tkachenko Ye. Iu., Fatiukha V. V., Yaryshko O. V. Finansova stiikist pidpriumstva: sutnist ta osnovy upravlinnia. *Infrastruktura rynku*. 2021. Vypusk 56. S. 129-134. [in Ukrainian].
25. Chepka V. V., Matiash O. K. Finansova stiikist pidpriumstva: sutnist ta faktory vplyvu. *Ekonomika i suspilstvo*. 2017. № 12. S. 649-655. [in Ukrainian].